

Dezavantajlı Ailelerde Aile Algısına İlişkin Fenomenolojik Bir Çalışma: Göçmen, Yoksul ve Tek Ebeveynli Aileler

A Phenomenological Study on Family Perception in Disadvantaged Families: Immigrant, Poor and Single-Parent Families

Dr. Rasime DEMİR BAŞHAN¹, Dr. Öğr. Üyesi Songül ALKAN AYKAÇ²

Öz

Aile, sosyo-ekonomik değişimlerden etkilenmekle birlikte yapısal olarak da dönüşmektedir. Bu değişimlerden yoksulluk, göç, tek ebeveynlik gibi durumların ailenin yapısını ve aileye ilişkin algıları değiştirdiği düşünülmektedir. Bu çalışma bahsi geçen değişimlerin dezavantajlı ailelerde, ailenin anlamı ile aileye yönelik algıları nasıl etkilediğini ve bunun nedenlerini anlamayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan çalışmada yorumlayıcı fenomenoloji deseni seçilmiştir. Göçmen, yoksul ve tek ebeveynli olma koşullarını taşıyan 12 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, sonuçlar nitel veri analiz programları ile analiz edilerek, dört farklı alt temaya(kategoriye) ulaşılmıştır. Aile nedir? dezavantajlı aileler, toplumsal konum ve devlet politikaları kategorilerinde dezavantajlı aile bireylerinin aileyi nasıl tanımladıkları, dezavantajlı aile olmanın anlamı ile dezavantajlılıklarının toplumsal konumlarını etkileme biçimi ve bu durumlarının devlet politikaları ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, ailenin anne baba ve çocuklardan oluşan bir grup olarak görüldüğü, tek ebeveynli ailelerin kendilerini “eksik” ve “yarım aile” olarak değerlendirdikleri, yoksulluğun aileyi etkilemekle beraber aile olmanın önünde engel olmadığı, göçmenlerin yaşadıkları göç deneyimlerinin aile ve bütün olma duygusunu güçlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca yoksul ve tek ebeveynli katılımcıların özellikle çocuklarını büyütme konusunda zorluk yaşadıkları ve bu nedenle devletin, güvencesiz çalışan kadınların geleceğini güvence altına alacak projeler ortaya koyması gerektiği, göçmenlerin yaşadığı belirsizliğin ise entegrasyon politikalarını zorunlu kıldığı politika önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile, Dezavantajlılık, Göç, Yoksulluk, Boşanma

Makale Türü: Araştırma

Abstract

The family, shaped by socio-economic changes, is undergoing structural transformation. Conditions such as poverty, migration, and single parenthood alter both family structures and perceptions. This study explores how these factors affect the meaning of family among disadvantaged families and the reasons behind such effects. A qualitative research method with an interpretative phenomenological design was employed. In-depth interviews were conducted with 12 individuals experiencing migration, poverty, or single parenthood. Data were analyzed through qualitative software, leading to four categories: What is family, disadvantaged families, social position, and state policies. These categories highlight how family is defined, how disadvantage is experienced, how social position is shaped, and how state policies are involved. Findings indicate that family is generally perceived as a unit of mother, father, and children. Single-parent families describe themselves as “incomplete” or a “half family.” Poverty influences family life but is not an obstacle to being a family, while migration often strengthens unity and belonging. Participants in poverty or raising children alone face difficulties, particularly in childcare and education. The study emphasizes that disadvantaged status shapes not only family definitions but also social positions and

¹Afyonkarahisar Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, rasime_demir@hotmail.com.

²Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, songulalkan@aku.edu.tr.

relations with state policies. It is proposed the state support women in precarious employment and address uncertainties faced by migrants through integration policies.

Keywords: Family, Disadvantage, Migration, Poverty, Divorce

Paper Type: Research

Giriş

Aile olmak çoğunlukla anne baba ve çocuklardan oluşan mutlu bir birlikteliği çağırır. Güven, korunma, bakım, aidiyet, duygusal destek sağlama ve geleceğe hazırlama gibi özellikleri aile olmanın bilinen işlevleri arasındadır. Aileye ilişkin algıların temel belirleyicileri ise çoğunlukla toplumsal ve kültürel yapılarıdır. Aile olma biçimleri değiştikçe aileye ilişkin algılar da değişmektedir. Aileyi oluşturan bireylerin sahip olduğu dezavantajlı durumlar da aile algısını etkilemektedir.

Dezavantajlılık hem literatürde hem de toplumsal yaşamda önemli bir sorunu tanımlar. Özellikle pandemi sonrası süreçte dezavantajlılığa ve dezavantajlı gruplara dair ilginin artışı konuya ilişkin literatürü genişletmiş (Çilkaya ve Eraslan, 2023, s.41) ve tanımlamaları da çeşitlendirmiştir. Genel itibarıyla dezavantajlılık, diğerlerinin sahip olduğu imkanlardan yoksun, yaşamını sürdürmede kendi dışında bir desteğe ihtiyaç duyma olarak tanımlanabilir (Demir Başhan, 2024, s.138). Dezavantajlılığı tecrübe eden gruplar, deneyimledikleri olumsuz koşulları değiştirmeye gücü yetmemesi nedeniyle bu olumsuzlukları değiştirebilmek için çoğunlukla çeşitli yardımlara ihtiyaç duyarlar (Taş ve Arık, 2020, s.7). Bu durum; dışlanma, ayrımcılık, ötekileştirme gibi süreçlerle birlikte ekonomik, sosyal, kültürel ve politik boyutlara sahiptir. Yaşlılık, engellilik gibi bireysel; göç, yoksulluk, şiddet gibi toplumsal faktörler dezavantajlılığa neden olabilir (Başhan ve Metin, 2023, s.3042). Ailenin sahip olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye bireyin avantajlı ya da dezavantajlı konumunu belirlemede merkezi bir role sahiptir. İnsan yavrusunun ilk karşılandığı yer, toplumsallaşmanın ilk basamağı, bireyin daha büyük bir dünyaya geçişinin başlangıcı olması (Karataş, 2001, s.90) sebepleriyle aile, dezavantajlılığın kaynaklarındadır. Aile veya sosyal gruplara özgü olduğu düşünülen yoksulluk (Oktik, 2008, s.30) en kadim dezavantajlılık biçimlerinden biridir.

Yoksulluğu belirleyen kriterler arasında yaşamın sürdürülmesinde maddi kaynakların yetersiz veya sınırlı oluşuyla, toplumsal kaynakların paylaşımındaki eşitsizlik yer alır (Danış, 2022, s.161). Yalnızca ekonomik bir sorun olmayan yoksulluk; sosyal, kültürel ve politik boyutları olan çok katmanlı bir olgudur (Karakaş, 2005, s.6). Türkiye’de devlet desteğinin giderek merkezileşmesi ise yoksulluğun sosyal bir sorun olarak nitelenmesini gerekli kılmıştır (Genç ve Çöpoğlu, 2020, s.48). Sosyal bir sorun olan yoksulluğun geniş bir muhtevası bulunur. Özellikle de neoliberal politikaların dünya genelinde yaygınlaşması ile yeni yoksulluk biçim ve tanımlamaları ortaya çıkmıştır. Bu çalışma bağlamında ise sosyal yardımlardan faydalanan, yaşamlarını genel itibarıyla yardımlar yoluyla sürdüren bireyler yoksul olarak nitelenmiştir. Bireysel olmaktan ziyade bir sosyal gruba atfedildiği belirtilen yoksulluk, aile olma pratiğini ve algısını etkilemektedir. Ekonomik, sosyal, kültürel sermayelerin kısıtlılığı aile bireylerinin sosyal yaşama katılımı sınırlamakta veya engellemektedir. Ekonomik sorunlar aile de en çok çocukları etkilerken, çocukların erken yaşlarda çalışmak zorunda kalması da “çocuk” algısını değiştirmektedir. Yoksul ailelerde, yoksulluğun sebep olduğu aile üyeleri arasındaki gerilim ve geleceğe dair belirsizlik, ortak bir gelecek planlamasını zorlaştırmakta ve çocuğun toplumsallaşma temel işlevini (Akin, 2011, s.21) kısıtlamaktadır. Yoksul ailelerde, yoksulluk başlı başına bir dezavantajken bu duruma farklı dezavantajlar da eşlik edebilmekte bu noktada aile olmaya dair mutluluk, huzur gibi beklentiler gölgelenmektedir.

Yoksulluk gibi göç de aile olma pratiğini ve aile algısını etkilemektedir. Bir yıl veya daha uzun süre boyunca ikametini değiştirmesi olarak tanımlanan göç siyasi bir sınırın geçilmesi, coğrafi hareket ve yer değiştirmedir (Poston, 2020, s.373). Tarihin her döneminde var olan göç olgusu (Alkan Aykaç ve Karakaş, 2022, s.420) bireyin yaşadığı eşitsiz durumundan kurtularak

koşullarını iyileştirmek ve daha refah bir ortamda yaşamı sürdürmek için başvurulacak eylemdir (Alkan Aykaç, 2024, s.172). Yer değiştirme hareketi ulusal (iç) ve uluslararası (dış) göç olarak kategorilendirilir. Türkiye bağlamında özellikle son yıllardaki göç tartışmaları daha çok dış göç odağında gerçekleşmektedir. Göç, göç edilen ülkede ev sahibi ve göçmen/misafir ilişkisini beraberinde getirir. Hâkim toplumsal yapıda kendilerine meşru bir şekilde yer bulamayan göçmenler, ayrımcı politikalar sebebiyle de “öteki” ve “yabancı” olarak nitelendirilerek dezavantajlı konuma gelmektedirler (Alkan Aykaç, 2024, s.176). Yaşam sansı eksikliğine işaret eden dezavantajlılık (Whitehead, 2001) göçmenlerde yoğun bir şekilde tecrübe edilir. Geleceğe dair yoğun belirsizlik, uyum problemleri, göç politikalarının yetersizliği gibi durumlar göçmen aileleri doğrudan etkiler. Barınma problemleri, sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar ve kültürel uyum sorunları gibi pek çok zorlukla karşı karşıya kalan göçmen ailelerde aile içi rollerin değişmesi, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin dönüşmesi bazen de aile üyelerinin birbirinden ayrılması gibi sonuçları doğurmaktadır (Karataş ve Pak Güre, 2025, s.33). Aile üyelerinin ayrılmasının bir boyutu olan tek ebeveynli aileler toplumsal yaşamda daha görünür hale gelirken, bu aile biçimi çeşitli dezavantajları taşımaktadır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren gücünü kaybeden geniş aile (Giddens, 2005, s.173), sanayi toplumunun ihtiyaçlarını da karşılamak üzere çekirdek aileyi (Ecevit, 2012, s.11) ortaya çıkarırken, çekirdek ailelerin çözülmesi tek ebeveynli aileleri yaygınlaştırmıştır (Yıldırım, 2013, s.78). Teknoloji devrimi, iş yaşamı, çalışma koşulları, uzun mesailer, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açısının değişmesi gibi süreçlerle yeniden tartışmaya açılan ailenin, önemli çıktılardan biri de tek ebeveynli ailelerdir. Toplumsal algılar bu aile türü üzerinde farklılaşmaktadır. Erkek tek ebeveynler genellikle olumlu bir şekilde değerlendirilirken, kadın tek ebeveynler damgalanma, dışlanma gibi olumsuzluklara maruz kalmaktadır (Kılıç vd. 2025, s.273). Bu durum, çoğunlukla³ kadın ve çocuklardan oluşan tek ebeveynli aileleri daha kırılgan hale getirmektedir. Kadın tek ebeveynler; ekonomik sorunlar, toplumsal dışlanma ve damgalanma, ebeveynlik rolleri ve çocuklarla ilişki süreçleri, zaman problemi, duygusal ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya gelmektedir (Akyüz, 2024, s.92–96). Bireysel olmaktan öte toplumsal içeriği ağır basan, bahsedilen durumlar tek ebeveynli aileleri farklı alanlarda dezavantajlı hale getirmiştir. Farklı dezavantajlar sürecin kesişimsel dezavantajlılık perspektifinde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Kesişimsel dezavantajlılık, en genel tanımlamayla farklı dezavantaj biçimlerinin aynı kişi ya da grupta var olması anlamına gelir. İlk kez kadın, ırk ve sınıf tartışmalarında cinsiyet ve ırk ayrımcılığına dikkat çekmek için kullanılan kavram (Crenshaw, 1991, s.1244), kadınların birbirinden farklı baskı ve ayrımcılığa maruz kaldığına dikkat çeker. Bireysel ve toplumsal düzeydeki sosyal eşitsizliklerin birbiriyle ilişkisini vurgular (Akçe ve Doğan, 2022, s.157). Eşitsizliğin eşitsizliğe eklemlendiği kesişimsellik, bireylerin daha dezavantajlı, alt konumda ve hatta marjinalleştirildiği vurgulanır (Afyonoğlu, 2020, s.706). Bu şekildeki çoklu dezavantajlar, sadece sosyal dışlanma değil, aynı zamanda bireylerin haklara ve toplumsal kaynaklara erişiminde de ciddi engeller yaratır. Günümüzde kimliklerin çoğul ve çoklu olduğu (Çelebi, 2022, s.6), dezavantajlılığın da genellikle birden fazla olduğu (Parker ve Bullock, 2017, s.309) göz önünde bulundurulduğunda kesişimsellik, dezavantajlı grupların yaşadığı problemlere ilişkin daha kapsayıcı bir bakış açısı sunar. Bu çalışmada, çalışma grubunda yer alan göçmen, yoksul ve tek ebeveynli ailelerden seçilen katılımcıların çoğu için kesişimsel dezavantajlılık söz konusudur.

Dezavantajlı aileler, üye sayısı ve işlev bakımından genel aile tanımlamasından farklılaşırlar. Aile, en genel ve sade olarak anne, baba ve çocuklardan oluşan ve aralarında kan bağı bulunan bireylerin oluşturduğu sosyal birliktelik olarak tanımlanır (Karataş, 2001, s.92). Bu tanımlama ilk kez 1949 yılında Robert Murdock tarafından kullanılmış (Canatan, 2013, s.37) ve ailenin bir türü, formu olan çekirdek aileyi kavramsallaştırmıştır (Eraslan ve Demirel, 2020, s. 3).

³ TÜİK’in “İstatistiklerle Aile 2024” verilerine göre tek ebeveyn hane halkının %10.9’u tek ebeveynli aileden oluşmaktadır. Bunlardan %2.6’sı baba ve çocuklardan, %8.4’ü ise anne ve çocuklardan oluşmaktadır (TÜİK, 2025).

Çekirdek aile, sanayi toplumunun aile anlayışında “ideal tip” (Dikeçligil, 2012, s.37) olarak nitelenmiş ve aile tartışmalarında başat bir rol oynamıştır. Çekirdek ailenin bu konumu, yapısal-işlevselci yaklaşımın aile çalışmalarında, alanın belirleyicisi olmasıyla da koşuttur (Sadıkoğlu, 2019, s.215). Aile, işlevselci yaklaşımda en temel sosyal kurumlardan biri olarak kabul edilirken (Cohen, 2020, s.50) ailenin işlevlerine oldukça dikkat çekilmiştir. Bu yaklaşıma göre ailenin dört temel işlevine işaret edilir. Bunlar; beraber yaşama, ekonomik iş birliği, cinsellik ve üremdir (Gittins, 2011, s.31). Bu işlevler; aile içinde destek, bağ kurma gibi duygusal ilişkiler, üyelerin birbirine karşı sorumlulukları, kendi içinde sosyal kurallar ve üyelerin etkileşimi (Gökçe, 1976, s.49–50), şeklinde artırılabilir. Aile kendini biyolojik ve sosyal olarak yeniden üretmeyi hedeflerken (Bourdieu, 2016, s.115) sonraki kuşağın düzgün (iyi toplumsallaşmış) vatandaşlarını üretmek için oldukça etkin bir kurumdur (Cohen, 2020, s.51).

Bahsedilen ana akım ve klasik aile görüşü, tarihsel ve kültürel değişimlerle birlikte değişmekte ve dönüşmektedir (Cohen, 2020, s.50). Bu değişimlerle birlikte farklı ve alternatif aile formları, biçimleri toplumsal yaşamda daha görünür olurken, aile tartışmalarında da yerini almıştır. Bu çalışmada genel aile kabulünün dışında kalan, dezavantajlı gruplardan olan yoksul, göçmen, tek ebeveynli ailelerin aile algıları, aile olma pratikleri ve tecrübeleri anlamaya ve açıklanmaya çalışılacaktır.

1. Yöntem

Aile olma deneyimini ve biçimini önemli şekilde değiştiren yoksulluk, göç etme ya da boşanma aile olma algısını değiştirmiştir. Bu araştırmanın amacı, dezavantajlı grupların (göçmen, yoksul, tek ebeveynli) aile algıları ile aile olma tecrübelerini fenomenolojik bir yöntem ile anlamaya ve açıklamaya çalışmaktır. Bu amaçla çalışmada nitel araştırma yöntemi ve yorumlayıcı fenomenolojik analiz kullanılmıştır.

Nitel yöntem, araştırmacının bireylerin gündelik yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarını keşfetmeye ilişkin bir araştırma biçimidir (Berg ve Lune, 2017, s.16). Nitel araştırmalarda, araştırmacı olayları doğal ortamlarında anlamaya çalışır (Denzin ve Lincoln, 2011, s.3). Derinlemesine ve ilişkisel bir araştırma yöntemi olan nitel araştırmalarda olayların bağlamlarında incelenmesi (Smith, 1987, s.174) de başka bir ayırt edici bir özelliğidir. Deneyime odaklanması nitel araştırmanın yanı sıra fenomenolojik bir araştırmayı da zorunlu kılmaktadır. Yorumlayıcı fenomenolojik bir çalışma katılımcıların bir kavram ya da fenomene ilişkin yaşadıkları ortak anlamı, deneyimi anlamaya çalışır. Yorumlayıcı fenomenolojik analizde amaç genelleşici sonuçlar üretmek yerine, belirli bağlamlarda bireyin belirli bir durumu nasıl anlamlandırdığına odaklanmak ve deneyimlerin anlamlarını ortaya çıkarmaktır (İlerisoy, 2023, s.517).

Fenomenoloji yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veriler ise derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 2025/296 nolu karar ile onayı alınan yarı yapılandırılmış görüşme formu, demografik ve aile algısı olmak üzere iki kısma ayrılmış sorulardan oluşmaktadır. Aile algısını ölçmeye yönelik kısım; ailenin ne olduğu, aile olmanın mutlulukla ilişkisi ve ailenin işlevleri üzerine odaklanan 19 sorudan oluşmaktadır. Görüşmeler sırasında sorulan sonda soruları ile bazı cevaplar derinleştirilmiştir. Katılımcılarla kendi belirledikleri ortamlarda; evlerinde, sosyal alanlarda (park, kafe) 70 ila 150 dakika arasında süren yüz yüze, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Göçmen katılımcılarla yapılan görüşmelerde kısmi olarak çevirmen yardımı alınmıştır. Görüşme süresince katılımcıların rızası ile alınan ses kayıtları yazıya dökülerek nitel veri analizinde kullanılan bilgisayar programları aracılığıyla analiz edilmiştir. Soruların hazırlanmasında literatür tarama yöntemi ile birlikte uzman görüşü (sosyolog, sosyal çalışma görevlisi) desteği alınmıştır. Verilerin analizi ve kavramsal çerçevenin kurgulanmasında ise literatür/kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler yorumlayıcı fenomenolojik analiz yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların söylediklerinin bağlamından koparılmadan uygun biçimde birebir alıntılanarak, dikkat çekici biçimde yer verilmesini sağlayan betimsel analiz

yöntemi (Aydın, 2018, s.4) kullanılmış ve katılımcıların deneyimlerinin ilk ağızdan aktarılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmadan elde edilen veriler bir ana tema ve temanın altında alt kategorilere ayrılacak biçimde sistematize edilmiştir. Verilerin kodlanması ardından ortaya çıkan kategoriler ana temayı belirlemiştir. Bu analiz biçimi verilerin basitten karmaşığa doğru (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.222) yorumlanmasını sağlar. Kodlama ve kategoriler oluşturma sırasında nitel veri analiz programları kullanılmıştır.

Araştırmacıların çalışmadaki konumu, araştırmanın tasarımında önemlidir. Bu çalışmayı yürüten araştırmacılar; dezavantajlılık, göç, yoksulluk, dezavantajlılığın kuşaklar arası aktarımı konularında yoğunlaşmış ve bu alanlarda saha çalışmaları yapmışlardır. Bu durum, araştırmacılar tarafından dezavantajlılığın farklı görünümünün nitel araştırma yoluyla çalışmaya itmiştir. Çalışmada etik unsurlar ise titizlikle gözetilmiştir. Katılımcıların tüm hakları ile gizliliklerinin korunacağı görüşmelerin başında iken katılımcılara anlatılmıştır.

1.1. Çalışma Grubu

Bu çalışma dezavantajlı, gruplardan oluşan ailelerin aile algısını bireylerin kendi deneyimlerine odaklanarak anlamayı amaçlamaktadır. Nitel araştırmalarda bir çalışmada kaç kişi ile görüşme yapılacağı önemli bir tartışma konusudur ve bu konuda ortak, kesin kural bulunmamakla birlikte, farklı görüşler bulunmaktadır. Nitel çalışmalarda katılımcı sayısının belirlenmesinde en temel ölçüt veri doygunluğuna ulaşılmasıdır. Veri doygunluğuna ulaşılmasını kolaylaştıracak önemli bir unsur ise çalışma grubunun araştırmanın özelliklerini iyi yansıtacak bireylerden seçilmesi ve katılımcıların rastgele belirlenmeyişlerinde yatmaktadır (Bekele ve Ago, 2022, s.43). Nitel araştırmalarda katılımcı sayısına ilişkin evrensel bir aralık bulunmaması nedeniyle araştırmacı, görüşmelerden elde ettiği veriler kendini tekrarladığı durumda görüşmeleri sonlandırır (Tekindal ve Uğuz Arsu, s.168). Verilerin kendini tekrarlaması veri doygunluğuna ulaşıldığını gösterir. Araştırma sorusuna uygun katılımcıların belirlenmesi için amaçlı örneklem yöntemi seçilmiş, katılımcılar arasında yaş, eğitim, cinsiyet gibi çeşitliliklerin sağlanması amacıyla da maksimum çeşitlilik örneklemesi kullanılmıştır. Bu çalışmada da bulgulara bakıldığında veri doygunluğuna ulaşılması amaçlanmıştır. Katılımcılardan alınan yanıtlar birbiriyle benzeştiğinde ve tekrara düşmeye başladığında görüşmeler bitirilmiştir.

Deneyimleri derinlemesine görüşmeler yoluyla ortaya çıkarmayı amaçlayan nitel araştırmalar tam da bu nedenle bir sınırlamayı zorunlu kılmaktadır. Dezavantajlı gruplar arasında yer alan göçmen, yoksul ve tek ebeveynli bireyler ile çalışma sınırlandırılmıştır. Her bir gruptan 4'er kişi olmak üzere toplamda 12 katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcılar, 8 kadın 4 erkekten oluşmaktadır. Göçmen katılımcılar, uluslararası göç yaşamış bireyler arasından seçilmiştir ve iç göç yaşayan bireyler dahil edilmemiştir. Yoksul olmak ile temel yaşam giderlerini karşılamakta zorlanan ve yaşamını ancak sosyal yardımlarla devam ettiren kimseler kastedilmektedir. Araştırmanın katılımcılarından bir diğer grup, tek ebeveynli ailelerdir. Ancak burada boşanma yoluyla tek ebeveynlik şeklinde sınırlandırılmıştır. Çalışma grubunda yer alan katılımcılardan 7'si kişisel dezavantajlı gruba girmektedir. Bu nedenle yoksul kategorisindeki bir katılımcı aynı zamanda boşanmış ya da boşanma aşamasında olabildiği gibi yoksul katılımcı aynı zamanda göçmen de olabilmektedir. Bu durum, katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlarda zaman zaman belirginleşmektedir. Katılımcıların tamamı 18 yaş üzeridir ve Afyonkarahisar'da yaşayan bireylerden oluşmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan katılımcılardan kadın olanlar "K", erkek olanlar ise "E" olarak rumuzlandırılmış, yanlarında ayırt edici olması hasebiyle rakamlar eklenmiştir. Katılımcılardan en küçüğü 18, en büyüğü 54 yaşındadır. Suriyeliler ve Afganlar Türkiye'de bulunan en büyük göçmen gruplarını oluşturmaktadırlar. Bu nedenle göçmen katılımcılardan 2 si Suriyeli, 2'si Afganistanlıdır. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1'de ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Tablo 1: Çalışma grubunun demografik özellikleri ve dezavantajlılık durumu

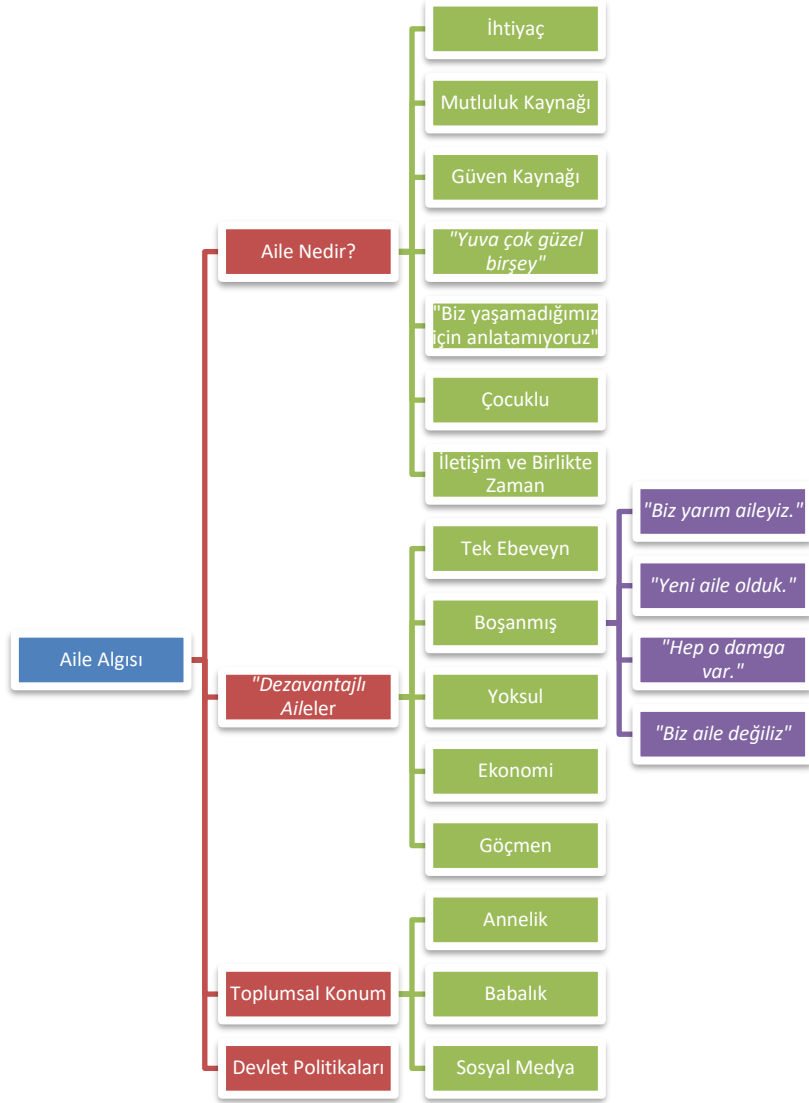
Rumuz	Cinsiyet	Yaş	Dezavantajlılık Durumu	Medeni Durum	Eğitim
K1	Kadın	32	Yoksul	Boşanma Aşamasında	Lise
K2	Kadın	31	Tek Ebeveyn	Boşanmış	Üniversite
K3	Kadın	41	Yoksul	Boşanma Aşamasında	İlköğretim
K4	Kadın	18	Yoksul	Bekar	İlköğretim
K5	Kadın	45	Göçmen	Evli	İlköğretim
K6	Kadın	50	Yoksul	Boşanmış	Lise
K7	Kadın	30	Tek Ebeveyn	Boşanma Aşamasında	Lise
K8	Kadın	54	Tek Ebeveyn	Boşanmış	Önlisans
E1	Erkek	20	Göçmen	Bekar	Lise
E2	Erkek	46	Tek Ebeveyn	Boşanmış	Üniversite
E3	Erkek	20	Göçmen	Bekar	Lise
E4	Erkek	54	Göçmen	Evli	Lise

2. Araştırma Bulguları

Anne, baba ve çocuklardan oluşan klasik ailenin dışında kalan aile tipolojileri gün geçtikçe yaygınlaşmakta ve bu durum farklı aile tiplerinin özelliklerini ve “aile” olgusuna ilişkin fikirlerini, algılarını anlamayı zorunlu kılmaktadır. Yoksul, göçmen ve tek ebeveynlerin çalışma grubu olarak belirlendiği bu çalışmada klasikleşen ailenin dışında kalan bu aile örneklerine odaklanılmaktadır. Bu kapsamda belirlenen 12 kişi ile önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme ve bu sorulara ek olarak sorulan sonda sorularına verilen cevaplar nitel veri analiz programında analiz edilerek tema, kategori (alt tema) ve kodlara ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulguların analizi sonucunda “Aile Algısı” tema olarak ortaya çıkmış ve bu temanın altında 4 kategori belirlenmiştir. “Aile Nedir?, Dezavantajlı Aileler, Toplumsal konum ve Devlet Politikaları” olarak öne çıkan bu kategorilerin altında ise Tablo2’de yer alan kodlar belirlenmiştir. Kodlardan bazıları katılımcının kendi cümlelerinden oluşturulan N-vivo kodlardan oluşmaktadır. Katılımcıların kendi ifadelerinin kodlara dönüştürülmesi araştırmanın inanırılık ve güvenirliği açısından önemlidir.

Tablo 2: Analizler sonucunda oluşturulan tema, kategori ve kod örüntüsü

2.1. “Aile Nedir?” Kategorisine (Alt Temasına) İlişkin Bulgular

Klasik anlamıyla aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan, evlilik ya da kan bağına dayalı birliği ifade etmektedir. Bu dar kapsamlı aile tanımı yalnızca aileyi oluşturan bireylerin edindiği rol ve ailenin hangi yollarla oluştuğunu anlatmaktadır. Literatürde aileye ilişkin daha kapsamlı tanımlamalara bakıldığında ise ailenin daha çok toplumsal yapıda işgal ettiği rol ve işlevleri açısından tanımlandığı görülmektedir. Bu bağlamda aile toplumsallaşma, üreme, cinsellik, bakım, (Arı, 2023, s.128–129), gibi temel işlevleri çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bu çalışmada katılımcılara sorulan “Aile nedir?” sorusu ile bu işlevlerin bireyler açısından karşılıkları ve ailenin anlamının ne olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kategoride 5 kod ve katılımcıların kendi ifadelerinden oluşan 2 n-vivo kod yer almaktadır.

Araştırmanın tüm katılımcıları aileyi; “bütün (bir arada)”, “kutsal” ve “sorumlulukların yerine getirildiği”, “sevginin hakim olduğu” bir kurum olarak tanımlamaktadırlar. Kendisi boşanmış olan K1 aileyi, “bütün olmak” olarak tanımlarken göçmen K5, “Aile çok önemli Tek

Allah, sonra aile, yani aile çok önemli, çok değerli, aile benim hayatım, canım benim hayatım” diyerek ifade etmiştir. Tek ebeveyn K7 ise aileyi rol ve sorumluluklar çerçevesinde tanımlamaktadır. Evlilik ile oluşan ailelerin, boşanma sonrasında da devam etmesi gerektiğini, özellikle babalık ve annelik rollerinin sonsuza kadar süreceğini vurgulamaktadır;

“Canı isteyince baba olacak, canı istemeyince olmayacak, aile bence böyle bir şey değil, aile her koşulda var. İnsanın eşi bile ihanet ettiğinde çocukları için.... Bu aileyi gene de bir arada tutabilmek.”

Araştırma katılımcılarının aileye yükledikleri “yuva” ve “birlik ve beraberliğin sağlayıcısı” olma gibi pozitif anlamlar, onların nezdinde aileyi ihtiyaç duyulan bir kurum haline getirmektedir. Göçmen, yoksul, tek ebeveynlik durumlarının yarattığı sorunlar katılımcıları aileye yönelik güçlü bir gereksinime itmiştir. Onlar için aile, karşılaştıkları dezavantajlı durumları aşma yolunda bir destek iken, “*olmazsa olmaz (K5)*” bir ihtiyaçtır. K1, “*insanların her zaman birbirlerine ihtiyacı var, duygusal açıdan, psikolojik açıdan..*” diyerek ailenin duygusal desteğinin önemini anlatmıştır. K2 ise ihtiyaç duyulan ailenin, “sağlıklı aile” olduğunu vurgular;

“.... Aile bir ihtiyaç yani dümdüz bir aileyi kastetmiyorum. Sağlıklı, normal, herşeyle yapısı tam olan bir aileye ihtiyaç büyük bir ihtiyaç. Kız çocuğu için ayrı, erkek çocuğu için ayrı.”

K2’nin aileye, ailedeki rollerin çocuklara sağlıklı şekilde aktarımına yönelik duyduğu ihtiyaç ailenin koruyucu kollayıcı işlevine bir vurgudur. Çocukları açısından benzer ihtiyacı K8’de şöyle ifade etmiştir.

“..Bence olması lazım (aile). Çünkü yarın ben olmayacağım, kendi başına nereye kadar, bence o yüzden. Yalnızlık hani sevdiği birisi olsun en azından.”

Ailenin nasıl olması gerektiği ve aileye yönelik algıların bir nedeni, sinema ve dizi filmlerle inşa edilen “mutlu aile” fikridir. Ailenin birlik ve beraberlikle tüm sorunlara karşı mücadele ettiği, birlik olunduğunda her sorunun üstesinden gelineceği, ailenin kutsal, şen şakrak ve mutlu olduğu fikri kendi tecrübelerimizden bağımsız olarak medya aracılığıyla zihinlerde yer edinmiştir.

“Valla aile deyince aklıma gelen şu Türk filmleri var ya benim Adile Naşit’in oynadığı, annenin birazcık daha böyle cefakar olduğu, babanın iş bulup çalışmak için kendisini dışarıda olduğu. öyle yapılar canlanıyor. Bizim aile yapımızda biraz öyleydi. Anne ev Hanımıydı. Beş kardeşiz biz. Yani aile deyince evet kendi aile yapımında aklıma geliyor. Aile dediğimiz işte anne baba çocuktan oluşan. Annenin ayrı görevleri olan, babanın dışarıda maddi sorumluluğu yerine getirdiği bir yapı gibi çocukların olduğu.”(K2)

Boşanmış tek ebeveyn olan K8, bu ifadesiyle ana-baba birlikte yaşamayan aileleri dolaylı biçimde eksik olarak tanımlamıştır;

“Bence ailede anne babanın bir arada olması lazım.. Kızlar hala atlatamadı çünkü, istiyorlar. Hala bir eksiklikleri var.”

Ailenin ihtiyaç olarak görülmesi onun aynı zamanda güven kaynağı olarak düşünülmesi ile yakından ilişkilidir. Yukarıdaki katılımcı ifadelerinden de anlaşılabacağı üzere ihtiyaç duyulan ailenin işlevleridir ve ailenin önemli bir işlevi de yardımlaşma ve güven duygusunu sağlamasıdır. Katılımcılar için aile sığınacak liman, zor durumlarda koruma ve sosyal destek olma özellikleri ile önemlidir. K2,

“aile, evet bir güvendir, bir sığınaktır, şimdi babam olmasaydı daha korku dolu hissederdim. Belki Afyonda büyüdüğüm için olabilir ama şimdi herhangi bir sıkıntı olduğunda babam var diye arayabiliyorum ki babam geliyor, destek oluyor.”

E1 ise “*hep yanındadır şartsız koşulsuz. Ailen olduğu zaman yanımda dururlar, destek çıkarlar yardım ederler. Çok şükür ailem her zaman yanımda.*”

“Güven kaynağı” koduna bakıldığında dezavantajlı bireylerin güvendiği ailenin kendi kurdukları aileden ziyade kök aile ve akrabalar olduğu katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır:

“Bence güvence. Bak dün amcamla konuştum, ben çok ağladım. Bana niye gelmedin? dedi. Ne bileyim, utandım. Dedim amca ben nasıl gelirim? Bana diyordu çocukları bıraksaydın, annenin yanına gelseydin biz sana bakardık.” (K3)

“Mesela bir sorunum sıkıntım olsa bir annem mesela bir babam var diyebiliyorum ben, hani onun bir rahatlığı var.” (K7)

“Aile Nedir?” kategorisinin kodlarından bir diğeri “mutluluk kaynağı” kodudur. Katılımcıların neredeyse tamamı aileyi mutluluğun kaynağı olarak görmektedir. Ancak kendi yaşantılarına bakıldığında boşanmak, tek başına ebeveynlik yapmak, ekonomik sıkıntı çekmek, geçim sıkıntısı yaşamak gibi tecrübelerin içinden gelerek ailenin mutluluk kaynağı olduğuna yönelik inancın kökenlerinin neler olduğu da önemli bir ayrıntıdır. Katılımcılardan K3 (yoksul, eşinden şiddet gördüğü için kadın konuk evinde kalmış ve gizlilik kararıyla korunuyor) “*vallahi hocam benim bildiğim aile her zaman mutluluk kaynağıdır, böyle pürüzler olmasa...*” ifadesi ile esasen ailenin mutluluk kaynağı olduğunun koşullardan bağımsız olduğunu vurgulamıştır.

K4, “*mutluluk kaynağı hocam, huzur kaynağı. Aile çok kutsal bir şeydir hocam, anlatılmaz. Biz yaşamadığımız için anlatamıyoruz..... öyle bir ailem olmasını çok isterdim*” diyerek kendi deneyiminin bu mutlu aile tablosu ile eşleşmediğini, ancak ailenin yine de mutluluk kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Ailenin mutluluğun kaynağı olarak görülmesi düşüncesi ailenin sevgi dolu eş, düzenli bir hayat, sabah işe gidip akşam eve gelen erkek, ev işlerini yapan kadın ve okula giden çocuklar hayalinin de dışavurumudur. Evlenmenin, aile olmanın temel kodlarını bu kurgudaki aile barındırmaktadır. İki çocuklu ve boşanma aşamasında olan, geçimini birkaç iş yaparak kazanan K7, kendisi için mutlu aile tablosunu şöyle açıklamaktadır:

“....ailem kardeşim konusunda eziklik yaşıadı, ben konusunda mutlu olsunlar, evim olsun, çocuğum olsun. Bende çalışmak, nereye kadar çalışacağım? Sıkıldım, yoruludum artık. Bende evleneyim, bir bakayım artık düzenli bir hayatım, evliliğim olsun, çocuğum olsun. Yani eşim işten gelsin, yemeğimi yapayım. Tek derdim evi toplamak olsun, ben güzel sandım herşeyi..”

K7, K3, K4’ün ifadeleri idealize edilmiş aile tiplerinin gerçekten uzak olduğunu, özellikle dezavantajlı ailelerin bu tipolojiden oldukça uzak kaldığını düşündüklerini göstermektedir. Ancak bu durum aileyi yine de mutlu, bütüncül ve kutsal olarak düşünmelerinin önüne geçmemektedir.

Bölümün başında aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan bir grup olarak tanımlandı. Ancak günümüzde yapılan aile tartışmalarına bakıldığında sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen değişimler, kariyer odaklı yaşam ve çocuk doğurma tercihlerinin farklılaşması ile yalnızca eşlerden oluşan çocuksuz evliliklerin yaygınlaşması “çocuksuz aile” fikrini gündeme getirmiştir. Bu tartışmalardan hareketle katılımcılara yöneltilen “Çocuksuz aile mümkün mü? sorusu “çocuklu” kodunu ortaya çıkarmıştır. Göçmen E4 çocuksuz aileyi, evlilikleri hayatı anlamsızlaştırdığını ifade etmiştir;

“çocuklar olmazsa yaşamın imkanı yok karı koca olunca hayat güzel değil, bir anlamı yok. Hayat, çocuklar olunca güzel.”.

K7 ise çocuğun aileyi tamamladığını vurgular:

“(Aile) anne baba çocuklardan oluşan bir topluluk, çocuksuz eksik olur yani..... kopuk ve düzensiz olur. Evlensek bile mesela çocuğumuz olmadan kendimi bir aile olarak hissedemedim. İki sevgili de beraber oluyor. Ama çocuk olunca insan daha çok aile kavramını kavlıyor, farklı oluyor.”

“Aile Nedir?” kategorisinin son kodu aile içi ilişkilerin nasıl olması gerektiği ve ailenin birlikte nasıl zaman geçireceği sorularına odaklanan “iletişim ve birlikte zaman” kodudur. Katılımcılara göre aile, her şeyin konuşulduğu bir birliktir. E1, kendi ailesi ile ilişkisini ve olması gereken aileyi anlatırken “Evet, evde konuşuyoruz, değerlendiriyoruz her şeyi, tartışıyoruz, konuşuyoruz. Ailede biri bir şey dediğinde karşı çıkmadan değerlendirmeli, dinlemeli, anlaşmalı.” şeklinde ifade eder. Katılımcıların tümünün ortak kanaatte olduğu bir diğer konu ailenin birlikte vakit geçirmesi gerektiğidir. Ailelerin ekonomik durumunu göstergelerinden biri olan boş zaman etkinliğidir. Yardımla geçinen ya da zor ekonomik koşullar altında çalışan yoksul, göçmen aileler için bu etkinliklerin biçimi oldukça sınırlanmaktadır. “.. parka gideriz, pikniğe gideriz bu kadar. Sigortam yok, param yok, çocuklarım bilir ısrar etmezler. Film izlerler, dışarıya çıkarlar... iyi vakit geçirirler” (E1). K8 için de birlikte zaman geçirme aktiviteleri benzerdir: “Biz kızlarla bowling oynamayı çok severiz. Etkinliklerimiz çok, bitmiyor. Herşeyi yaparız, pikniğe gideriz. Başka ne olabilir? Okey oynarız mesela.” (K8).

Tablo 3: “Aile nedir?” kategorisine ait kod örüntüsü

2.2. “Dezavantajlı Aileler” Kategorisine (Alt Temasına) İlişkin Bulgular

Dezavantajlılık, başkalarının sahip olduğu ekonomik, kültürel, sosyal kaynaklara erişimde sorunlar yaşama ve bu nedenle de gündelik hayatını idame ettirebilmek için çoğunlukla farklı kişi ve kurumların desteğine ihtiyaç duyma durumudur (Başhan, 2024, s.138). Dolayısıyla dezavantajlı bireylerin yaşama ve olgulara ilişkin farklı anlamlandırmalarının olması kaçınılmazdır. Zira anne, baba ve çocuklardan oluşan ve tüm üyelerin rollerini yerine getirdiği, işlevlerin gerçekleştiği aileyi kabaca “sağlıklı, düzgün” aile olarak tanımlamak mümkündür.

Ancak artan boşanma oranları sonrası yaygınlaşan tek ebeveynlik, savaşlar nedeniyle yakınlarını, evlerini geride bırakarak yeniden hayat kurma macerasına atılan bireyler ve açlık seviyesinde yokluk çeken yoksul ailelerin aile algılarının ve aileye ihtiyaçlarının araştırılması gerekli aile biçimi arasında yer alır. Dezavantajlı grupların aile algısını anlamaya çalışan bu araştırmanın çalışma grubunu 3 farklı dezavantajlı aile tipi oluşturmaktadır: Yoksul, göçmen ve tek ebeveyn. “Dezavantajlı aileler” kategorisinde bu üç gruptaki katılımcıların yaşadığı dezavantajlılıklarının aile tecrübelerine etkisinin nasıl olduğuna ilişkin bulgular değerlendirilecektir.

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan tek ebeveynli katılımcılar boşanmış kişilerden oluşmaktadır. 1 erkek 3 kadın olan tek ebeveynli grupta boşanmanın ardından aile yapılarındaki değişim ile boşanmış olmanın toplumsal karşılıkları kodlanmıştır. Toplamda 12 kişiden oluşan çalışma grubunda yoksul grupta yer alan bireyler arasında da boşanma aşamasında (3 kişi) ya da boşanmış katılımcılar mevcuttur. Bu durum boşanma eylemini çalışmanın geneline yayan bir çıktıya dönüştürmüştür.

Tek ebeveyn katılımcılar, boşanma sonrasında kendi ailelerini “düzensiz” ve “yarım” olarak ifade etmişlerdir. K8’e göre; “ailede anne baba bir arada olması lazım”dır. E2 ise aile nedir? Sorusuna “boşanmamış” olarak cevap vermiştir. K2;

“Ben hissiyat olarak evet ailemle yaşıyorum. Aile kavramım. Benim aile kavramıma göre bu aile gibi olmuyor. Çünkü bana göre ailede işte bir baba da olması gerekir, bir erkek olması gerekir. Akşama evde birlikte yemek yenir. Biz bunların hepsini yapıyoruz ama bir eksiklik ben kendi adıma hissediyorum.”

“Bakın aile kavramı tektir. Anne, baba ve çocuklardan oluşur. Biz (çocuğu ile kendisini kastediyor) şu an yarım bir aileyiz”K6

“Aile değiliz biz mesela. Aile bizim yani küçüklükten beri hep gözlemlediğimiz yani bildiğimiz bir şey aile, anne baba çocuklardan oluşan bir şeydi. Biz de anne ve çocuklar ya da baba ve çocuklar. Bu şekilde hiç adlandırılmadı. Biz böyle bir şey görmedik yani. Çünkü ben aile ortamında büyüdüm. Benim çocuklarım ama ben sağlayamadım. Mücadelemini verdim ama sağlayamadım. Çocukların bir suçu yok ama ileride onlar da kendilerine neden biz böyle değiliz diyorlar. Ağızları ile demese de Ben onların gözlerinden bunu anlıyorum.” K7

Şiddet gördüğü için babasından ailesi ile birlikte kaçan K4’e göre annesinin boşanması onlar için bir kurtuluş olmuştur. Bu durumu “yeni aile olduk” diyerek açıklar. Boşanma onları tamamlamış ve bir aile haline getirmiştir.

Yoksul katılımcıların tamamı sosyal ve ekonomik yardım alan kişilerdir. Ancak tek ebeveynli ve göçmen kategorisindeki katılımcılardan bazıları da yoksuldur ve kesişimsel dezavantajlıdır. Ekonomik zorluklar yaşamalarının onların aile olma tecrübelerini nasıl etkilediği, yoksulluğun aile olmanın önünde bir engel olup olmadığı sorusu araştırılmıştır. Katılımcılar, maddi yokluğun büyük bir sorun olduğunu, aile içi ilişkileri etkilediğini, maddi imkanların artması ile aile refahının artacağını ancak yoksulluğun, aile olmanın önünde engel olmadığını ifade etmişlerdir.

“kendimi sorumlu hissediyorum. Gelirim olsaydı, bizi rahat ettirirdi. Biz derken ben hiçbir şey aramıyorum. Çocuklarım rahat etseydi. İstekleri, yaşantıları güzel olsaydı.” (K7)

K6, maddi sorunların aileyi etkilemesiyle birlikte eski eşinin bu durumu ona karşı kullandığını da ifade etmiştir.

“Çaresizlik bir yuvayı etkiler birbirlerini çok sevse de mutlu olsalar da bir yerde çaresizlik o yuvayı çok kötü etkiler ama ben etkilenmemeye çalışıyorum ben şuan öyle bir noktaya geldim ki bize evden çıkın dedi benim çalışmadığımı da biliyor elinde ki son koz çocuğu da kullandı bana karşı göstermedi” (K6)

“... param yok, çocuklarım bilir ısrar etmez, para geliyor, mutluluk (artıyor)” Göçmen K8

“Bence dayak ve şiddet olmayınca aile oluyormuş. Hocam aılıktan ne gelir ki. Rabbim bir gün vermezse yarın hamdolsun nasibimizi verir. Keşke hocam eski eşim iyi olsaydı, merhametli olsaydı hocam, vallahi ben fakirliğe de... açılığa da katlanırdım.” (K3)

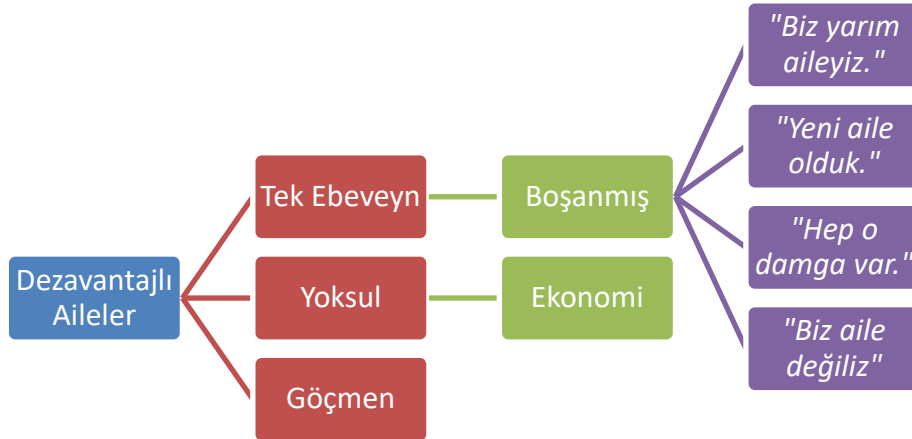
Uzun ve tehlikeli bir yolculuk sonrası ailesini, akrabalarını, toprağını bırakarak göç eden göçmenler günümüzün önemli dezavantajlı gruplarından birini oluşturur. Dil bariyeri, belgesiz göç, dışlanma, iş ve konut bulma gibi sorunlar göçmen aileler için bir kenetlenme duygusu yaratarak birlik duygusunu güçlendirmektedir. Araştırmada görüşülen 4 göçmen, göçün aileleri üzerindeki etkisini olumlu olarak belirtmiş ancak geleceklerindeki belirsizliklerin aile bireylerini olumsuz etkilediğini de anlatmışlardır.

“Aile görmediğim için bilmiyordum buraya gelince aile olduğumu hissettim bağırsık yok çığırış yok aileyiz” (K4)

“Aile ile geldim. Ailem olmadan tek başıma gelmezdim asla. Ben Halep’ten çıkmazdım tek başıma” (K5)

“Yani bir araya gelip şey diyorum, ne yaparız? Ne ederiz? Gider miyiz? Kalır mıyız? Bizi hani çıkarırlar mı, durdururlar mı? Öyle bir korku var. Öyle bir düşünce var. Böyle bir durumda ne yaparız? Nereye gideriz? Gittiğimiz yer nasıl oluyor? Ama burada böyle bir sır, bir şüphelilik olmasa. Daha rahat oluruz.” (E1)

Tablo 4: “Dezavantajlı Aileler” kategorisine ait kod örüntüsü

2.3. “Toplumsal Konum” Kategorisine (Alt Temasına) İlişkin Bulgular

Aile kurmanın önemli bir toplumsal olay olduğu toplumlarda, evlilik ve boşanma da önemli bir statü belirleyici haline gelmektedir. Statüyü belirleyen durum ise aile olmak değil, evli ya da boşanmış olmaktır. Bu nedenle evlenme ve özellikle de boşanmanın birey üzerinde önemli bir toplumsal baskı yaratmakta, bireyler kendi toplumsal konumlarını evlilik ve boşanma üzerinden ifade etmektedir. Buradan hareketle aile olmanın (evlenmenin ya da boşanmanın) toplumsal konumu nasıl etkilediği de katılımcılara sorulan sorular arasında yer almaktadır. Özellikle katılımcıların birçoğunun devam eden ya da sonlanmış boşanma süreçleri, boşanmanın toplumsal sonuçlarını göstermesi açısından belirleyici olmuştur.

Boşanma sayılarının son yıllarda artış göstermesine rağmen boşanan bireylere yönelik tepkiler hala toplumsal yaşamda bir sorun olarak karşımıza çıkar. Boşanmış ya da boşanma aşamasındaki katılımcılar boşanmanın kendilerini toplumsal yaşamda zor durumda bıraktığı, boşanma sonrası onlara bakışların değiştiğini ifade etmişlerdir. K2’ya göre toplumda boşanmak, bekarlıktan daha aşağıda bir konumda görülür:

“... hatta bekarlıktan daha aşağı bir konuma düşüyorsun statü olarak. Boşanmış olmak kusurludur. Türkiye’de yüzük atmış olmak, boşanmış olmak bir kusurdur. Özellikle kadından kaynaklanan bir kusurdur. Bir erkek bir kadını almıyorsa, o kadının bir sıkıntısı vardır.”(K2)

“Boşanma saygınlığı azaltan bir şey toplumda evet... ezik gibi oluyorsun yani evlenmiş ayrılmışsınız. Kesinlikle hiçbir zaman evindeki gibi olmaz. Hani ilk kızlık (bekarlık) gibi olmaz asla.”(K6)

“Tabii ki öyle, Yani başarısız, evliliğini yürütememiş, yani eşi bırakmış gitmiş.”(K7)

Boşanmanın toplumsal olarak kadın açısından daha dezavantajlı bir durum olduğunu katılımcılardan boşanmış erkek E2 şöyle ifade etmiştir:

“Bayanlarda ise mesela eğer (erkek) hiç evlenmemişse boşanmış birisiyle iletişim kurmak istemiyor. İsterse dünyanın en iyi insanı, en iyi ahlaklı insanı olsun. Çoğu yüzde doksan böyle. Benim gördüğüm kadarıyla çevremdeki boşanmış veya boşanmamış bazı insanlardan.”

Aile; anne, baba ve çocuk rollerinden oluşan bir birlik iken aile olma sorumluluğunda en büyük payın kimde olduğu tartışmalıdır. Katılımcılar aileyi tanımlarken tek ebeveynli aileyi yarım aile olarak gördüklerini ifade etmişlerdi. Bununla birlikte ailenin bütün olarak devam etmesinde gereken sorumluluğun ise babaya ait olduğu katılımcılar tarafından düşünülmektedir. Babalık rolünün sorumluluk ve otoriterlik ile bağdaştıran K7’ye göre:

“Aile olmak için bence baba. Mesela bir babanın otoritesi vardır, bir de annenin. İnsanlar anneye biraz daha bir şeyleri anlatabilirler, babadan biraz daha çekinebilirler. Bu da tabii ki olumlu yönde. Biz de babamızdan çekinirdik, annemiz daha yumuşak olurdu. Ama şimdi anne yumuşak, bu çocuğun ergenliği olacak beni dinleyebilecek mi? Kim veriyor bunun garantisini? Kimse. Güven verir (baba). Hani korur, kollar. Aileyi daha çok birlikte tutar.”

“Bazen bir eksik gibi oluyor sanki. Biri olmaz lazım. Baba fikri var ya, onun da olması lazım. Bazen yetiyor da her şekilde. Ama duygusal olarak şöyle birinin daha olması lazım. Babanın da aynı evde mesela. Kızlar hep eksik kaldı bu yüzden.”(K8)

Katılımcıların anne ve baba rollerine ilişkin aile beklentileri farklılaşmaktadır. Aileyi bir arada tutma sorumluluğu kimi katılımcılara göre babada iken kimi katılımcılara göre “fedakar anne”dedir. Verilen yanıtlarda annelik “fedakarlık, çocuğun eğitimi ve sevgi” bağlamında yer bulmaktadır.

“Aileyi aile yapan sevgi. Sevgiyi anlamlı, değerli kılan annedir.” (E3)

“En büyük sorumluluk annede, fedakar annelerde” (K1)

“Tabiki anneye düşüyor çok düşüyor, anneye, kadına..” (K6)

Yukarıdaki cevaplardan anlaşılacağı üzere annelik ve babalık rolü toplumsal olarak inşa edilen kadınlık ve erkeklik rolleriyle sıkı ilişki içerisindedir. Babanın güçlü, sorumluluklarının farkında olması erkeğin koruyucu rolüyle yakından ilişkili iken, annenin fedakar ve sevecen olması kadının duygusal, özverili rolüyle ilişkilidir. Bu durumun dikkat çekici bir sonucu ise annelik ve babalık rolünün esasen çocukla ilişkili olmasına rağmen çocuğa karşı sorumlulukların kadınlık ve erkeklik gibi toplumsal beklentiler ve geleneklerle inşa edilmiş rollerin getirdiği beklentilerle çatışmasıdır.

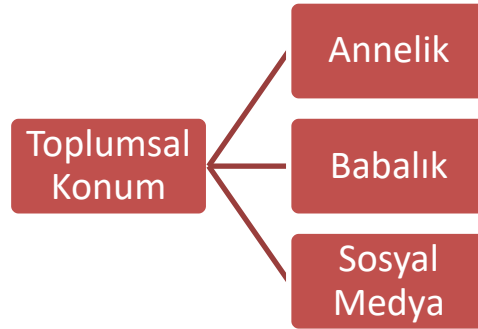
Toplumsal konum kategorisinin son kodu “sosyal medya”dır. Bu kodda katılımcıların aile olma tecrübelerini sosyal medya üzerinden kendilerini başka ailelerle kıyaslamalarına ilişkin yanıtlar yer almaktadır. Sosyal medyanın katılımcı aileler üzerinde iki türlü etkisi bulunmaktadır. Birincisi kendi dağılmış ailesini “mutlu” ailelerle karşılaştırmak, ikincisi ise ekonomik açıdan

ailelerin refahını karşılaştırmaktır. Ancak sosyal medyanın kendilerini etkilemediğini, orada gördüklerine inanmadıklarını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır.

“Yani sosyal medya genel olarak insana hayatını çok sorguluyor yani yaşam tarzımızı hayatımızdaki eksiklikleri şu an hala bakıp yani şeyi de kıyaslayabiliyorsun eskiden evli olup kari kocaya ilişkisini kıyaslıyordun kari kocalar ne yapıyor nerelere gidiyordur bunu işte ister istemez rahatsız oluyorsun sende de imkan var atıyorum yurt dışına gitmişler yok efendim sürekli çiçeklere alınıyor mutlu aile tabloları var ya Şimdi de boşanmış kadınlar olarak kendime bakıyorum ki sürekli bir şey çıkınca zaten geliyor ya. O konuda bir rahatsız oluyorsun.” (K2)

“Baba eşiyle ve çocuğunun elinden tutması gibi şeyler beni etkiliyor biz de bir aile olabilirdik diyorum.” (K4)

Tablo 5: “Toplumsal konum” kategorisine ait kod örüntüsü

2.4. “Devlet Politikaları” Kategorisine (Alt Temasına) İlişkin Bulgular

Dezavantajlı grupları konuşmak, bir yönüyle sosyal yardım alan grupları konuşmak anlamına gelir. Dezavantajlıklarının azaltılması amacıyla devletin sosyal devlet sıfatıyla sunmuş olduğu sosyal yardımlardan yararlanılması sosyal refah devleti anlayışının da bir gereğidir. Katılımcı gruplardan yoksulların tamamı ile tek ebeveynli olanlardan 2’si sosyal yardım almaktadır. Üçüncü grup olan göçmenler ise Türk vatandaşı olmadıkları için bu yardımlardan yararlanamamaktadırlar. Ancak katılımcıların tümü devletin dezavantajlı gruplara veya aileye ilişkin yardımlarının ve aileye yönelik politikaların farkındadırlar. 2025 yılının “Aile Yılı” ilan edilmesi ile devletin aileye yönelik politikaları daha konuşulur hale gelmiştir. Devletin aile politikalarına ilişkin önemli eleştirilerden biri ekonomik yardımların yetersizliğidir. Bunun yanı sıra tek ebeveyn olan ailelerin çalışırken çocuklarına bakım verememeleri ile düzenli bir iş hayatlarının olmamasının yarattığı gelecek endişesidir.

“Yani boşanmış bir kadının özellikle çocuğu varsa belki mesai saatlerinde bir ihtimal bir destek olunabilirdi. Çünkü ben şimdi 5 buçuğa kadar çalışıyorum. Haftanın 5 günü çalışıyorum. Çocuğumun hem annesiyim hem babasıyım hafta içi özellikle. Belki mesai saatinde yani haksızlık da olabilir bu, bilmiyorum. Çok fazla ses çıkabilir ama mesai saatinde olabilir, maddi olarak. Şimdi herkes nafaka alamıyor maalesef. Şimdi tamam çekişmeli boşansaydın, nafakanı alsaydın, tazminatını alsaydın diye çok konuşuluyor ama kolay olmuyor o süreçte yıpranacak bir çocuk olduğunda ya da psikolojik olarak yıpranacak bir can ben olduğunda ben parayı istemedim. Bir şekilde çalışabileceğimi düşündüm.

Ama şu an maddi olarak çok zorlanıyorum. Tek bir maaşla çocuk okula gidiyor, çocukla ilgileniyorum, kendimle ilgileniyorum. Bunlar çok zor. O yüzden belki maddi bir destek, bir ihtimal yapabilir. Şimdi hani normal çalışıyorum. Belki sigorta üzerinden aile yardımı olan, normalde aile yardımı vardır. Belki bunu boşanmış bir kadın olduğum için ekstra yapabiliirdi. Belki boşanmış erkeğe de verebilir...” (K2)

“Bir yaştan sonra bir de yani bana emeklilik vermesi gerekiyor. Şimdi ben bu 45 yaşında bir kadınla ne beklersiniz Allah aşkına? Ben şu an 50 yaşındayım ve şey şartları çok ağır % 60’ı geçeceksin. Kadınları çaresiz... Ya Allah aşkına devlet şimdi bana bir asgari ücret verse ben muhtaç olur muyum? Veya benim emekli de etmiyorsun, sen beni sen benden de bekliyorsun.”(K6)

“Yani çok az, çok az. Eğer benim küçük çocuklarım varken ben şu an çalıştırılıyorsam kesinlikle bu haksızlık. Ya da mesela böyle annelere, ya böyle nasıl desem size, yani devletten mesela özel sektördeydi hani devlette iki gün izni olan hafta sonu, beş gün çalışıp sabah sekiz, akşam beş mesaisi olan.

Bir iş imkanları da sağlanabilirdi. Mesela öğle araları var onların. Ben çocuğumu o zaman mesela öğle arasında eve getirip yemeğini yedirip okuldan alıp tekrar bırakabilirim veya yemeğini bir şekilde tedarik edebilirdim. Ekonomik açıdan daha güzel koşullara sahip olabilirdim.”(K7)

Çalışmanın katılımcılarının devlet yardımlarına ihtiyaç duyan gruplardan oluşması bu kategoriye çalışmanın çıktıları açısından da önemli kılmaktadır. Bilhassa kadın tek ebeveyn olan katılımcılar, çalışma sürelerinin getirdiği zorunlulukların çocuk yetiştirmelerini zorlaştırdığını, çocuklarını emanet edecek güvenli sosyal destek bulmakta zorlandıklarını ifade ederek bu konuda devlet politikalarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Tablo 6: “Dezavantajlı Aileler” kategorisine ait kod örüntüsü

Devlet Politikaları

Tartışma

Ana akım aile anlayışının dışında kalan yoksul, göçmen, boşanmış aile biçimleri, aile deneyimini daha karmaşık ve çok boyutlu hale dönüştürmektedir. Sosyal ve kültürel anlamda dışlanma, marjinalleştirilme riskiyle karşı karşıya kalan bu aile biçimlerinin sosyolojik açıdan incelenmesi ve özellikle dezavantajlı kategorisinde değerlendirilen bu aile yapılarının özgün deneyimlerinin araştırılması önemlidir. İlgili literatüre bakıldığında ailenin ne olduğuna ilişkin Pehlivan (2018)’ın yaptığı çalışma, ailenin klasik tanımının ötesinde öznel algısıyla oluşan toplumsal bir inşa olduğunu gösterirken, kadın tek ebeveynlere yönelik Kılıç vd. (2025)’nin çalışması ekonomik destek, esnek çalışma koşulları, çocuklar için eğitim ve psikolojik desteğin önemini ortaya çıkarmıştır. Göçmen ailelere ilişkin ise Karataş ve Pak Güre (2025), göçmen ailelerin ihtiyaç duyduğu dayanışma ağlarının geliştirilmesi ve psikososyal destek hizmetlerinin artırılmasının göçmen ailelerin karşılaştığı çok boyutlu riskleri minimize edebileceğini vurgulamaktadır. Buradan hareketle literatürde her üç dezavantajlı grubun aynı çalışmada birlikte değerlendirildiği ve toplum tarafından yaygın şekilde kabul edilen aile anlayışının dışında olmanın anlamını ve bu ailelerin “aile algısı”nı tartışan benzer bir çalışma olmadığı söylenebilir. Bu çalışma, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında ailenin temel işlevleri arasında yer alan koruma, aidiyet ve duygusal destek gibi unsurların bu çalışmada katılımcı dezavantajlı ailelerin deneyimleri çerçevesinde yeniden tanımlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Göçmen bireyler açısından aile, yalnızca bir bakım ve duygusal destek kurumu olmanın ötesinde, aynı zamanda kültürel aidiyetin ve kimlik devamlılığının taşıyıcısı olarak işlev görmektedir. Göçmen katılımcılar için ailenin anlamının göçün kendisiyle derinden iç içe geçmiş, hatta göç deneyiminin travmatik etkileriyle birlikte bireylerin benliklerine işlemiş bir olgu haline dönüştüğü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda aile, göçmenler için adeta bir harç işlevi görerek içsel bir kenetlenmeye neden olmuş; üyeler arası bağlılık, göç edilen toplumda karşılaşılan ayrımcılık ve

dışlanma süreçleriyle daha da pekişmiştir. Göçmen katılımcılar özelinde aile olma pratiklerini etkileyen bir başka durum da geleceklerinin belirsizliğidir. Bu belirsizlik ailenin geleceğine dair kaygıyı ve bilinmezliği beraberinde getirmektedir.

Dezavantajlı gruplarda, aile yapısının klasik aile yapısından farklı olmasına rağmen, aile işlevlerinin gerçekleşmesine duyulan ihtiyacın güçlü biçimde var olduğu bulgulardan anlaşılmaktadır. Yoksul katılımcılarda; bakım verme, güven sağlama ve koruma gibi temel aile işlevleri, sosyoekonomik koşullardan bağımsız olarak önemini korumaktadır. Ailenin bu işlevlerine olan ihtiyaç vurgulanırken aynı zamanda aileye atfedilen kutsallık ve duygusal bağ üzerinden, aile kurumunun güçlü bir toplumsal referans noktası olduğu görülmektedir. Aile olmanın gerekliliği olan birlikte zaman geçirme, eğlenme gibi aktiviteler yoksul ailelerde varlığını sürdürmektedir. Birlikte zaman geçirme ve iletişim, aile biçimlerinden bağımsız olarak birleştirici bir unsur olarak önemlidir. Parka gitmek, birlikte film izlemek, piknik yapmak gibi yüksek maliyetli olmayan basit aktiviteler dahi birlik, beraberlik ruhunu pekiştirmekte ve bireylerin aidiyetlerini güçlendirmektedir. Araştırmanın bir diğer çarpıcı sonucu da yoksulluk ve aile ilişkisindeki bulgulardır. Sosyal bir sorun olan yoksulluğun esasen aile olmanın önünde tek başına bir engel olmadığı konusunda katılımcılar hemfikirdir. Yoksulluğa rağmen aile var olabilmekte ve işlevlerini sınırlı da olsa yerine getirebilmektedir. Ekonomik durumun iyileşmesi ailenin refahını artıracak ve aile içi ilişkilerin daha olumlu bir atmosfere taşınmasına kaynaklık edecek mahiyettedir.

Bu çalışmanın en önemli çıktılarından biri ASAGEM'in çalışmasıyla uyumlu olarak tek ebeveynli ailelerin aile algısının anne, baba ve çocuktan oluştuğuna yönelik inancıdır (ASAGEM, 2011). Yoksul, göçmen, tek ebeveynli ailelerden gelen katılımcılar, aileyi birlikte ve bütünlüklü bir yapı olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların deneyimledikleri aile pratiğinin aksi yönünde olan bu tasavvur, "ideal" ya da "istenen" aile biçimi olarak sıklıkla ifade edilmiştir. Bu bağlamda tek ebeveynli katılımcılar kendilerini "eksik" ve "yarım aile" olarak tanımladıkları görülmekte, benzer şekilde çocuksuz ailelerin de aile olarak nitelenemeyeceği vurgusu ise tüm katılımcılarda dikkat çekicidir.

Araştırmaya katılan ailelerde; yoksulluk, sadakatsizlik, geçimsizlik gibi olumsuzluklar aile olmanın önünde başlıca engel değilken şiddet olgusu için ayrı bir parantez açılmalıdır. Şiddet; fiziksel, duygusal, psikolojik, ekonomik, ne türden olursa olsun aile bütünlüğünü tahrip eden, bozan ve yok eden bir niteliktedir. Aile içi şiddete doğrudan ya da dolaylı maruz kalan aile bireyleri, şiddetin nerede, ne zaman gerçekleşeceğine dair sürekli olarak endişe ve kaygı hallerinden ötürü aile olmayı tecrübe edemediklerini ifade etmektedir. Şiddet mağduru olan aile bireyleri, şiddet failinden uzaklaşarak diğer üyelerle birlikte aileyi yeniden organize etme ve aile geleneğini sürdürme eğilimindedirler.

Sosyal medyanın aile algısına etkisinin de ölçüldüğü bu çalışmada, sosyal medyada sunulan aile profillerinin katılımcı dezavantajlı ailelerde, aile olma biçimlerini doğrudan etkilemediği görülmüştür. Son dönemlerde, aileye yönelik büyük bir risk olarak tanımlanan sosyal medya kullanımının, her zaman mutlu aile bireylerinin olduğu bir simülasyon yaratarak kıyas oluşturduğu ve ailelerin bundan olumsuz etkilendiği tartışılmaktadır. Araştırmaya katılan ailelerin deneyimlerinde, sosyal medya kullanımının aile üyeleri için bir sebep değil sonuç olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada, aile üyelerinin dijital kullanımları aile ilişkilerinde tek başına bir etken olmadığı fakat gergin, huzursuz aile ilişkilerinin sosyal medya ve dijital araçları kullanmayı tetiklediği yönünde bulgular görülmüştür.

Aileye dair bir başka tartışmada, ailenin öneminin gittikçe azaldığı, aileye ihtiyacın ortadan kalkacağı ve gelecek bir zamanda ailenin yok olacağına dairdir. Ancak yapılan araştırmalar Türkiye'de ailenin değerini koruduğu yönündedir (Akın, 2025). Bu çalışmada da ailenin değerli olduğu düşüncesinin bireyleri yaşadığı olumsuzluklardan (yoksul olma, göç ederek yakınlarını geride bırakma, boşanma gibi) bağımsız olarak sürdürdüğünü göstermektedir. Katılımcı

bireylerin yaşadığı pratikteki olumsuzluklara rağmen algılarındaki aile mutlu, huzurlu, bütünlüklü, sıcak ve yakın ilişkilerin olduğu bir aile biçimidir.

Sonuç ve Öneriler

Dezavantajlılığı ve dezavantajlı grupları sosyal politika ve refah devleti ile birlikte düşünmek gereklidir. 2025 yılının “Aile Yılı” ilan edilmesi, aileye yönelik politikalar üzerinde ayrıca durulmasına zemin hazırlamış, var olan politikaları da tartışmaya açmıştır. Araştırma bulguları, mevcut aile politikalarının bu grupların karşı karşıya kaldığı özgül sorunları ve çok boyutlu ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Sosyal politikaların bireylerin, ailelerin, grupların yaşadıkları problem özelinde, kesişimselliği de dikkate alarak bireyselleşmesi gerekmektedir.

Özellikle aile politikaları bağlamında, yalnızca çekirdek aile modelini referans alan uygulamalar yerine; tek ebeveynli, yoksul, göçmen aileler gibi farklı aile olma deneyimlerini de kapsayan, kapsayıcı ve çoğulcu bir anlayış benimsenmelidir. Bu doğrultuda, söz konusu aile yapılarına yönelik özel sosyal hizmet müdahaleleri, destek mekanizmaları ve koruyucu önlemler geliştirilmelidir. Dezavantajlı grupların aile deneyimlerini merkezine alan bu çalışmanın bulguları, aile odaklı sosyal politika üretiminde kapsayıcılık, çeşitlilik ve adalet ilkelerinin daha güçlü biçimde gözetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca sosyal refahın artırılmasına değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasına da katkı sunacaktır. Bahsedilen öneriler, araştırma bulguları doğrultusunda politika yapıcılara yönelik olarak sunulmuştur.

Bu araştırmanın sınırlı olan tarafı aile algısının, aileye dair inanç ve kabullerin kökenlerinin ne/neler olabileceğine ilişkin tartışmayı derinleştiremeyişi ve aile olma pratiklerinin bireylerdeki karşılığına yeterli cevap veremeyişidir. Bu durum sonraki araştırmacılar için rehber bir çalışma konusu niteliğindedir. Zira aile ve aileye ilişkin çalışmaların farklı aile türleri ile deneyimlerini özellikle farklı dezavantajlı grupların bilgi sağlayıcılığında araştırılması ise yeni araştırmalara kapı aralayacaktır.

Kaynakça

- Afyonoğlu, M. F. (2020). Sosyal çalışmada kesişimsellik. *Toplum ve sosyal hizmet*, 31(2), 699–725. <https://doi.org/10.33417/tsh.689618>
- Akçe, İ. ve Doğan, H. (2022). Dezavantajlı/risk altındaki gruplar: evsizler. H. Doğan (Ed), *Sosyal hizmette dezavantajlı/risk altındaki gruplar II* içinde (ss. 141–172). Ankara: Nika Yayınevi.
- Akın, M. H. (2011). *Toplumsallaşma sözlüğü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akın, M. H. (2025). Türkiye’de aileyi anlamaya bir katkı: dünya değerler araştırması verileri üzerinden karşılaştırmalı bir analiz. *Yeni Türkiye*, 31(141), 218–229.
- Akyüz, E. (2024). Bekar anneliği dezavantajlılık üzerinden okumak. M. Erdil ve A. Usanmaz (Ed), *Dezavantajlı grupları yeniden düşünmek* içinde (ss. 91–101). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alkan Aykaç, S. (2024). “Ötekilik” bağlamında Türkiye’de göçmen meselesini dezavantajlılık üzerinden okumak. M. Erdil ve A. Usanmaz (Ed), *Dezavantajlı grupları yeniden düşünmek* içinde (ss. 171–182). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alkan Aykaç, S. ve Karakaş, M. (2022). Entegrasyon, asimilasyon ve uyum kavramları arasından türkiye’nin seçimi. *İctimaiyat*. (Göç ve Mültecilik Özel Sayısı), 419–429. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1123311>

- Arı, Y. (2023). Aile kurumunun işlevleri nelerdir ve neden önemlidir sosyolojik bir araştırma. K. Ertaş (Ed.), *İlahiyat alanında uluslararası araştırma ve değerlendirmeler* içinde (ss. 127–139). Serüven Yayınevi.
- Asagem (2011). *Tek ebeveynli aileler*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü Yayınları.
- Aydın, N. (2018). Nitel araştırma yöntemleri: etnoloji. *Uluslararası beşeri ve sosyal bilimler inceleme dergisi*, 2(2), 60-71.
- Başhan, R. D. ve Metin, O. (2023). Eşitsizliği alternatif kavramlarla tartışmak: dezavantajlılık, kırılabilirlik, yaralanabilirlik. *Journal of social, humanities and administrative sciences*, 9(65), 3040–3048.
- Bekele, W. B. ve Ago, F. Y. (2022). Sample size for interview in qualitative research in social sciences: a guide to novice researchers. *Research in educational policy and management*, 4(1), 42–50. <https://doi.org/10.46303/repam.2022.3>
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences* (Ninth edition). *Books a la carte*. Boston: Pearson.
- Bourdieu, S. (2016). *Sosyoloji meseleleri* (A. Sümer, B. Uçar, F. Öztürk, M. Gültekin, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Canatan, K. (2013). Aile hakkında kuramsal perspektifler. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed), *Aile sosyolojisi* içinde (ss. 31–48). İstanbul: Açılım Kitas.
- Cohen, I. (2020). Aile. B. Turner (Ed), *Sosyoloji sözlüğü* içinde (ss. 50–59). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the nargins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford law review*, 43(6), 1241. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- Çelebi, N. (2022). Dezavantajlılık ve sosyoloji. A. Demir (Ed), *Dezavantajlı grupların sosyolojisi eşitsizlikler, riskler ve çözümler* içinde (ss. 1–10). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Çilkaya, B. ve Eraslan, E. (2023). Dezavantajlı grupların bilimsel üretimdeki yeri: bibliyometrik bir değerlendirme. *Selçuk üniversitesi Akşehir meslek yüksekokulu sosyal bilimler dergisi*. (15), 41–52.
- Danış, M. S. (2022). Sosyal medyada yardımlaşmanın sunumu. O. Metin (Ed), *Sosyal medya ve sosyal kurumlar* içinde (ss. 161–182). Ankara: Tezkire Yayıncılık.
- Demir Başhan, R. (2024). Disiplinlerarası yaklaşımla dezavantajlılık bağlamında engellilik. M. Erdil ve A. Usanmaz (Ed), *Dezavantajlı grupları yeniden düşünmek* içinde (ss. 137–156). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Denzin, N. K. ve Lincoln Yvonna S. (Ed.) (2011). *Introduction: the discipline and practice of qualitative research*. The sage handbook of qualitative research (4.th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Dikeçligil, F. B. (2012). Aileye dair kabullerin ezber bozumu. *Muhafazakar düşünce*, 8(31), 21–52.
- Ecevit, Y. (2012). Aile kadın ve devlet ilişkilerinin değerlendirilmesinde klasik ve yeni yaklaşımlar. *Kadın araştırmaları dergisi*. (1).
- Eraslan, L. ve Demirel, E. (2020). Aile kavramı ve sosyolojisi. L. Eraslan (Ed), *Aile sosyolojisi* içinde (ss. 3–13). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Genç, Y. ve Çöpoğlu, M. (2020). Yoksullar. M. Serdar (Ed), *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet* içinde (ss. 41–70). Ankara: Grafiker Yayınları.

- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji* (C. Güzel, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gittins, D. (2011). *Aile sorgulanıyor* (T. Erdem, Çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe sosyal ve beşeri bilimler dergisi*, 8(1-2), 46–67.
- İlerisoy, M. (2023). Yorumlayıcı fenomenolojik analiz. *İstanbul ticaret üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 22(46), 509–527. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1176444>
- Karakaş, M. (2005). Yeni yoksulluk bağlamında sosyal kimlik ve tüketimde eşitsizlik. *Gazi üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi*, 7(2), 1–16.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve sosyal hizmet*, 12(2), 89–98.
- Karataş, M. ve Pak Güre, M. D. (2025). Göçmenlerde aile bütünlüğü: fiziksel, ekonomik ve psikososyal etkilerin çok boyutlu analizi. *Türkiye sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 9(1), 32–48. <https://doi.org/10.55109/tushad.1653702>
- Kılıç, S., Boduroğlu, G. ve Alayvaz Güngör, C. (2025). Tek ebeveyn olarak kadınların karşılaştığı sorun, gereksinim ve beklentilerinin incelenmesi. *Pamukkale university journal of social sciences institute*. (67), 271–289. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1541956>
- Oktik, N. (2008). Yoksulluk olgusuna kavramsal ve kuramsal yaklaşımlar. N. Oktik (Ed), *Türkiye’de yoksulluk çalışmaları içinde* (ss. 21–57). İzmir: Yakın Kitabevi.
- Parker, R. ve Bullock, R. (2017). A historical review of the concept of severe and multiple disadvantage and responses to it. *Adoption & Fostering*, 41(4), 307–330. <https://doi.org/10.1177/0308575917731265>
- Pehlivan, O. (2018). Öznelerin gözünden ve dilinden ailenin toplumsal olarak inşasına fenomenolojik bir yaklaşım. *Sosyoloji araştırmaları dergisi*, 21(1), 239–268. <https://doi.org/10.18490/sosars.419066>
- Poston, D. L. (2020). Göç. B. Turner (Ed), *Sosyoloji sözlüğü içinde* (ss. 373–375). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Sadıkoğlu, Z. Z. (2019). 1920 – 1960 Yılları arasında Abd’de aile sosyolojisi. *Sosyoloji araştırmaları dergisi*, 22(1), 215–253. <https://doi.org/10.18490/sosars.559106>
- Smith, M. L. (1987). Publishing qualitative research. *american educational research journal*, 24(2), 173–183. <https://www.jstor.org/stable/1162889>
- Taş, L. ve Arık, F. (2020). Dezavantajlı gurplar ve dezavantajlılığa ilişkin sosyolojik bir çerçeve. F. Arık ve L. Taş (Ed), *Dezavantajlılar ve dezavantajlılık sosyolojisi içinde* (ss. 7–50). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku ötesi bilim dergisi türkiye körler fedarasyonu yayını*, 1(20), 153–182. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1355632>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2025). *İstatistiklerle Aile*, 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898>, (Erişim Tarihi: 3. 06. 2025).
- Whitehead, M. (2001). *Eşitlik ve sağlık: kavram ve ilkeler*. Türk tabipler birliği yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2013). Aile ve evlilik türleri. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed), *Aile sosyolojisi içinde* (ss. 65–80). İstanbul: Açılım Kitap.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Tarih: 16.07.2025

No: 2025/296

ARAşTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 55

2. yazar katkı oranı : % 45